

Кухня терориста: інструмент соціального конструювання та мобілізації

В статті розглянуто рецепти кухні ІД з навчально-пропагандистського ресурсу аль-Заура. Проведено їхній аналіз з точки зору тоталітарних практик соціального конструювання та засобів пропаганди, а саме – контролю харчової безпеки населення. Зроблено висновок щодо мобілізаційної ролі пропонованої версії кухні.

Кожен авторитарний та тоталітарний режим застосовує засоби соціального конструювання задля досягнення бажаного структурного і функціонального стану контрольованого ним суспільства¹. Найпростішим і найрозповсюдженим інструментом контролю суспільства є контроль споживання, в першу чергу – контроль харчування². Можуть бути застосовані різні інструменти: від впровадження примусового плану землекористування і виробництва сільськогосподарської продукції до організації штучного голоду в окремих районах. Загроза голоду і тотальна залежність в галузі харчової безпеки стає головним виховним і керівним інструментом в руках режиму³.

В 2014-2016, в період свого розквіту, Ісламська держава (ІД) також спрямовувала зусилля на соціальне конструювання. Для цього було застосовано звичні інструменти соціального контролю, зокрема, контролю виробництва, розподілу і споживання продуктів харчування. До набору таких інструментів входили не лише вертикальні методи, наприклад низки регламентуючих документів⁴, але і горизонтальні підходи – створення специфічних керованих квазі-громадських організацій, діяльність яких було спрямовано на поширення потрібних соціокультурних практик.

Застосування такого набору інструментів дозволяло, по-перше, контролювати впровадження наказів влади, а по-друге, виховувати новоприбулих членів ІД в руслі винайдених «традицій».

Зокрема, в жовтні 2014 було створено жіночу організацію аль-Заура, яка позиціонувалася як «школа домашнього господарства для дружин бойовиків». В цій школі, під проводом досвідчених наставниць, молодим подругам муджахідів викладалися «жіночі ремесла», а саме: шаріатські закони про родину, догляд хворих, надання допомоги пораненим, шиття, догляд за зброєю, основи кулінарії, курси веб-дизайну і редагування, - в рамках просування та збереження цінностей ІД, а також підготовки чоловіків-муджахідів до джихаду.

¹ Див., наприклад, Gergen, K. J. (2001). *Social construction in context*. Sage.

² Як це вказано в Timmer, C. P. (2015). *Food security and scarcity: why ending hunger is so hard*. University of Pennsylvania Press.

³ Див., наприклад, Chakotin, S. (1939). *The rape of the masses: The psychology of totalitarian political propaganda*. Routledge.

⁴ Див. колекцію документів ІД на Social Transformation Group (2020). IS archives: IS Civil Documents Retrieved from <https://stgroup.in.ua/index.php/en/documents-for-everyday-use/isis-everyday-docs/is-civil-documents-2014-2017>

Ці матеріали широко розповсюджувалися в інтернеті, було створено кілька тематичних сайтів (тепер заблокованих), а також багато акаунтів в Facebook, Twitter та YouTube (наразі видалених).

Більша частина дидактичного матеріалу аль-Заура є набором вкрай примітивізованих, гранично інструменталізованих технік, що мають дуже віддалений стосунок до декларованої ісламської ідеології чи релігії, а радше мають на меті нівелювати соціальне різноманіття в середовищі бойовиків та населення контрольованих ІД територій.

Особливо це помітно в наборі кулінарних рецептів, пропонованих школою аль-Заура: на тлі багатой і різноманітної традиційної кухні левантійського регіону те, що розповсюджують тренери бойовиків виглядає як типове меню радянської їдальні.

Розглянемо кілька найбільш популярних рецептів від аль-Заура.

Суп з м'яса, крупи та овочів.

Інгредієнти: цибуля, часник, олія, чорний перець, сіль, суміш спецій, томати, картопля, кабачки, морква, солодкий перець, кукурудза.

Спосіб приготування: в нагрітій олії трохи підсмажити дрібно нарізані цибулю і часник, додати нарізане шматочками м'ясо (курку чи яловичину), тушкувати до випаровування вологи. Потім додати сіль, чорний перець і суміш спецій, трохи просмажити. Додати воду, варити 25-30 хвилин на повільному вогні. Потім додати крупу (просо, перловку, овес) та нарізані кубиками овочі, варити ще 10-15 хвилин до повної готовності. Подавати гарячим.

Смажене куряче м'ясо на коржі (фахітос)

Інгредієнти: шматочки відвареного курячого м'яса (можна також використовувати рибу чи яловичину), олія, сіль, чорний перець, суміш спецій, часник, цибуля, солодкий перець, томати, кукурудза.

Спосіб приготування: обсмажити дрібно нарізаний часник в олії, додати нарізане дрібними шматочками м'ясо, сіль, чорний перець, спеції, смажити 3-5 хвилин; додати нарізану напівкільцями цибулю, кукурудзу, дрібно нарізаний солодкий перець і тушкувати до м'якості, додати порізані кубиками томати, протушкувати 1-2 хвилини і зняти з вогню. Подавати з коржами чи питою.

Рис з овочами по-набатейські

Інгредієнти: промитий і вимочений рис, сіль, чорний перець, картопля, морква, солодкий перець, кукурудза (можна також додавати будь-які інші овочі за смаком).

Спосіб приготування: трохи обсмажити нарізані дрібними кубиками овочі з олією на пательні; перекласти підсмажені овочі в каструлю, змішати з рисом, додати сіль і чорний перець, залити водою і варити до готовності. Подавати гарячим.

Млинці

Інгредієнти: яйце, 2-4 столові ложки цукру, столова ложка олії, чайна ложка солі, склянка молока, склянка борошна.

Спосіб приготування: ретельно змішати інгредієнти, випікати на пательні з двох боків. Подавати з медом чи Нутеллою.

Фінікові кульки

Інгредієнти: фініки, просяне борошно, вершкове масло.

Спосіб приготування: видалити кісточки з фініків та подрібнити їх, розтопити масло та змішати його з подрібненими фініками, додати просяне борошно і ретельно вимішати отриману масу; сформувати кульки.

Всі рецепти супроводжуються поясненнями: «цей рецепт – важливий, живильний і корисний, легкий і зрозумілий, складений з доступних інгредієнтів і простий у приготуванні», «даруємо це нашим захисникам та улюбленим жінкам-іммігрантам, хай благословить їх Бог, посилаючи їм успіх в усіх їхніх починаннях», «ми просимо Бога підтримати наших героїв і принести їм користь цими рецептами, ми просимо Бога зміцнити наших героїв і підтримати їх», «в рецепті важлива поживність - ці блюда містять значну кількість калорій і збільшать силу і міць муджахідів, якщо Бог дасть», «це блюдо можна легко і швидко приготувати чи взяти з собою для підкріплення сил під час бойових операцій в польових умовах» тощо.

Весь цей набір навмисно примітивізованих майже до абсурду рецептів дуже важко назвати кулінарією в звичному сенсі цього слова. Так само, як важко визначити набір управлінських засобів ІД терміном політика⁵, сукупність їхніх комунікативних інструментів⁶ засобами соціальних комунікацій, способи господарювання ІД⁷ – економікою, а конгломерат пропагованих лідерами ІД релігійних гасел⁸ – різновидом ісламської доктрини. Всі ці

⁵ Це описано, зокрема, в Kadercan, B. (2019). Territorial logic of the Islamic State: an interdisciplinary approach. *Territory, Politics, Governance*, 1-17.

⁶ Огляд наведено в Semati, M., & Szpunar, P. M. (2018). ISIS beyond the spectacle: communication media, networked publics, terrorism. *Critical Studies in Media Communication*, Vol. 35, Issue 1, 1-7.

⁷ Див., наприклад, Hansen-Lewis, J., & Shapiro, J. N. (2015). Understanding the Daesh economy. *Perspectives on Terrorism*, 9(4), 142-155.

⁸ Як це описано в Bunzel, C. (2019). Ideological Infighting in the Islamic State. *Perspectives on Terrorism*, 13(1), 12-21.

соціокультурні практики з певними обмеженнями могли б спрацювати лише в дуже специфічному, штучно спотвореному соціальному середовищі, на побудову якого і було спрямовано зусилля ватажків бойовиків.

Отже, по суті, на прикладі кухні бойовиків ІД ми маємо справу з мобілізаційним проектом – різновидом польової кухні для щоденного харчування цивільного населення та забезпечення експансіоністських прагнень лідерів ІД⁹.

Водночас, слід зауважити, що онлайн-платформи, що пропонували прості інструментальні рецепти досягнення соціального успіху в спільноті, яка буде ідеальне суспільство соціальної справедливості, відіграли чималу роль в залученні молодих жінок до лав ІД із західних країн¹⁰. Лінійні наративи, спрощений повторюваний дискурс виявилися дієвим мобілізаційним інструментом для пропаганди серед певних кіл – тих, хто з різних причин почував себе соціальним аутсайдером в сучасному суспільстві.

Таким чином, харчові практики є важливою компонентою загальної сукупності соціокультурних практик, притаманної певній спільноті, що вони можуть слугувати індикатором соціальних і політичних процесів¹¹, в тому числі кризових, що відбуваються в цьому соціальному середовищі.

Посилання

1. Gergen, K. J. (2001). *Social construction in context*. Sage.
2. Timmer, C. P. (2015). *Food security and scarcity: why ending hunger is so hard*. University of Pennsylvania Press.
3. Chakotin, S. (1939). *The rape of the masses: The psychology of totalitarian political propaganda*. Routledge.
4. Social Transformation Group (2020). IS archives: IS Civil Documents Retrieved from <https://stgroup.in.ua/index.php/en/documents-for-everyday-use/isis-everyday-docs/isis-civil-documents-2014-2017>.
5. Kadercan, B. (2019). Territorial logic of the Islamic State: an interdisciplinary approach. *Territory, Politics, Governance*, 1-17.
6. Semati, M., & Szpunar, P. M. (2018). ISIS beyond the spectacle: communication media, networked publics, terrorism. *Critical Studies in Media Communication*, Vol. 35, Issue 1, 1-7.
7. Hansen-Lewis, J., & Shapiro, J. N. (2015). Understanding the Daesh economy. *Perspectives on Terrorism*, 9(4), 142-155.

⁹ В рамках підходу, описаного в Marsden, S. V. (2016). A social movement theory typology of militant organisations: contextualising terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 28(4), 750-773.

¹⁰ Про це див. у Loken, M., & Zelenz, A. (2018). Explaining extremism: Western women in Daesh. *European Journal of International Security*, 3(1), 45.

¹¹ Як про це написано в Fischler, C. (1988). Food, self and identity. *Social science information*, 27(2), 275-292.

8. Bunzel, C. (2019). Ideological Infighting in the Islamic State. *Perspectives on Terrorism*, 13(1), 12-21.
9. Marsden, S. V. (2016). A social movement theory typology of militant organisations: contextualising terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 28(4), 750-773.
10. Loken, M., & Zelenz, A. (2018). Explaining extremism: Western women in Daesh. *European Journal of International Security*, 3(1), 45.
11. Fischler, C. (1988). Food, self and identity. *Social science information*, 27(2), 275-292.

Yuriy V. Kostyuchenko, Maxim Yushchenko
Social Transformation Group, Kyiv, Ukraine, Yuriy.v.kostyuchenko@gmail.com

The terrorist's cuisine: a tool of social construction and mobilization

Abstract: *The paper considers the recipes of the ISIS cuisine from the educational and propaganda resource Al Zawraa. Its analysis is carried out from the viewpoint of application of totalitarian practices of social construction and instruments of propaganda, namely - control of food safety of the population. The conclusion about the mobilizing role of the offered version of cuisine is proposed.*

Keywords: ISIS, Al Zawraa, sociocultural practices, social constructing, food control, cuisine, mobilization, propaganda